

IRODALOM ÉS VILÁGBÉKE

Irta: BARTA LAJOS

Kisértetiesek a napok, kétélűek az órák, finom és nemes szavak úgy röpködnek bennük, mint tévedt, perzselt szárnyú madarak a tűzben.

Szeptember 3-6.-a! Most november van! Letűntek már a brüsszeli nagy történések, mint vitorlák a tenger láthatárán. De el kell mondani még néhány fontos dolgot, mert hozzátartoznak a történelemhez, mint tények.

És ha a sötétségben és a terjedő vérszagban idegenül hangzanak is a szavak: béke, humanizmus, a napok mechanikája, melyben élünk, tüneményes. A nagy átváltások kora ez: vámviszályok háborúba ugranak át, sztrájkok forradalomba, sajtóviták polgárháborúba. Idegenül hangzó szavak az új kondottierik züllött korszakában? Holnap-holnapután az emberi világ intellektuális menetrendje lehet belőlük.

Brüsszel, 1936! A kongresszusra, ahová elhívták az agrárokat, akik a pozitív földhöz, a szakszervezeteket, melyek a pozitív ipargépekhez és tömeghez, a gazdasági és pénzemlékeket, akik a pozitív áruhoz és pénzhez szokták nyulni, lehetetlen volt az alkotó humanista intellektüeleket, akik a szellem és az eszmék immanens anyagával dolgoznak, el nem hívni. Ebben is világméret és világlélekzet volt, mint az egészben.

A horda-lelkiségbe, horda-erkölcsbe minduntalan visszahulló emberiség a maga létének legmagasabb szellemi formáját, a tudományt, irodalmat, művészeteket hívta segítségül a maga társadalmi rendje ellen, mely a hordaságba való visszahullást nemcsak nem, akadályozza, de maga idézi föl.

Illett ez a huszadik századhoz és a technikai civilizáció magas fokán az új barbárság faláról visszaverődő, hanyatló és túlélt kulturformához: az egyéni prófétaságot, a magányos messianizmust, melyet a primitív korok láttak, időszerűen az irodalom, a tudomány és a művészetek szervezett intellektuális, ethikus akciójává rangosítani föl! Miért a pusztákba menni istent vizionálni? A belek ürességének, a megkínzott testnek befolyását a víziókra, talán pótolni lehet a technikával, melynek ezredévei a legújabb nagy próféta, Jézus Krisztus óta is már kettőt számítanak? Az írók és tudósok gyorsvonattal Brüsszelbe utaznak és nem a magányosság halucinációiból, de az egymáson megcsillogtatott gondolatokból óvatos éberléletben merítenek messianizmust, melyet aztán jól megfogalmazott kívánságok mondataiba foglalnak, mialatt a szomszéd teremben kopott emberek bank, pénz, vám, tarifa, nyersanyag és világforgalmi kérdésekről tárgyalnak.

Az irodalom és embereinek szerepe ezen a kongresszuson nem volt szenzációs, de becsületes volt. Az emberek bátrak voltak abban, amit mondtak. Pedig hatalmasságokkal álltak szemben, mint: állam, sajtótrösztök, filmtőke, nyomtatott papírt terjesztő konszernek.

Nem, az irodalom emberei, ezek a különben vizionárius lények, nem estek abba a hibába, hogy megfélemedkezzenek az emberiség adott politikai és társadalmi mechanizmusáról. Nem, ezek az emberek nagyon reálisan viselkedtek. Nagyon is jól tudták, hogy az emberiség nem döntheti meg egy ezután eljövendő társadalmi mechanikával azt a társadalmi me-

chanikát, melyet azért kell előbb megdönteni, hogy a jövőbeli megteremthető legyen.

A reálpolitikusok, akik világkongresszuson a történések kiformalódásán dolgoztak, beérték annyival, hogy a már megszervezett 100-200 millió tul és felül még további 200 millió embert a politikák fegyveres lebonyolítása ellen megszerveznek és fölvonultatnak idővel. A reálpolitikának a parlamentekre, a termelésekre, a vámpolitikákra, a világforgalomra, a nyersanyagokra, a békeszerződésekre, a Népszövetségre gondoltak! Azt is tudták, hogy az agrároktól és a szakszervezetektől mit akarnak: a föld és az ipar hatalmas realitásainak beállítását a háborúellenes erők megteremtendő világszervezetébe. Bizonytalanabb volt az, amit az irodalomtól akartak. De azonfelül is, amit akartak, nem volt-e adva a szellem szuverénításában az, hogy az irodalom emberei maguk adjanak találkozásuknak tartalmat? Akár így, akár úgy, akik ott az időbe nyultak: mindenütt korrupcióra, gennyre és szennyre találtak és mialatt a jövőbe néztek, a társadalom beteg testében vájkáltak.

Ülünk egy nagy boxban, melynek szürke vászonfalai léckeretekre vannak szögelve, hogy széttagolják az óriási üres csarnokot, melyben máskor ipartárgyak szoktak kiállítva lenni. Több, mint százan vagyunk, miután a tudósok, a színházemberek, a képzőművészek külön bizottságokba mentek dolgozni. Talán kevesebben vagyunk alkotó írók, de sokan a kulturpublicisták. A kulturpublicista Nyugaton nagyra tartott, bíráló és alkotó kulturpotenciát jelent. A cselekvő kulturpolitika, a kulturtörténelmi építés fáradhatatlan élharcosai ezek, korszerűségükben bennevillódnak a korerők egész kavargása, melyből iránytmutató cselekvéssel választanak ki járható utakat és jelölnek ki végrehajtandó tetteket.

Azonnal feltűnik: a nagy franciák nem jöttek el. Sem az Europe, sem a Vendredi, sem Poulaille és köre nincs itt. Nem látni Malrauxt, Gidet, Jean Richard Blochot. Pedig Bloch ezt írja az Europe-ban: „A béke az ember objektív létfeltétele... Minden óra, melyet a béke számára nyerhetünk, abszolút nyereség!”

Miért nem jöttek el a francia baloldal nagy írói nevei? Nem éppen a francia irodalom, legjobbjai csinálták-e végig az utolsó években a nagy elfordulást a bukott polgári humanizmustól a szocialista humanizmushoz és ezért a Szovjetunióhoz? Ha itt van Svernik, az orosz szakszervezetek vezetője, ez azt mutatja, hogy a kongresszusnak meg van a maga szocialista értelme is! És ha az irodalom bizottságában éppen Alexej Tolsztoj elnököl, ez annak az igazolása, hogy az irodalomnak van mit keresnie itt! És ha a világ ifjúságának genfi kongresszusán időző Romain Rolland szolidaritási táviratban köszönti és méltatja a humanizmus nagy találkozását, ez megnyugtathat mindenkit, akinek a dolog komolysága iránt kételye volna.

Miért nem jöttek el a legjobb francia nevek, világító szellemei annak az országnak, melyben az ujkori gondolat és erőforma: a Népfront fejté ki politikáját? A fény megint Párizsból jön! Amikor Franciaországból 650 ember találta meg az utat a közeli Brüsszelbe, tiz nagy francia irodalmi név nem találta meg? Hogy történt meg az, hogy amikor a francia irodalomban ismét lángol az enciklopedisták lelke, a francia baloldal írói távolmaradtak? Nem éppen annak a szocialista humanizmusnak hordozói-e ők, mely a francia szellemi radikalizmus, embereit a **Semmibe** bukó utról az új konstruktivitásba visszamentette? Miért nem jött el Malraux, aki az irodalmi bizottság elnöklését vállalta? És hol maradtak a többiek? Azok, akik az írástudók árulásáról: szóló tanítást kiformalták és nemzetközi értékű ércpénzként forgalomba hozták?

És milyen ürességek a térképen is! Kitörölt országok sikoltó fehér foltjai! Országok, melyek önmagukat törölték ki: Olaszország, Németország, Magyarország, — senki!

Voltak ott fehérek, sárgák, barnák, európaiak, ázsiaiak, amerikaiak. Teremtve vannak, mint a növények különböző színekben és formákban. Ott voltak, létezésük mai dimenziója felé törtek, ami nem más, mint a természetes állapot: a béke. A szellem és a szellemi alkotás föltételei közül intéztek támadást a szellemi intézményességek ellen, (sajtó, rádió, film, színház, művészi nevelés, könyvkiadás), melyek elborítják az élet kulturfeületét, mialatt betonfundamentumaiba belefalazzák az egész emberiséget és lelkét.

Indusok, kínaiak jöttek át Svájcából, Párizsból, Londonból. Kanadaiak jöttek át az Óceánon, hogy elmondjanak néhány szót, leszögezzenek egy álláspontot.

Emberek, akik programatikusan, elvi vonalakon élnek, akár a szocializmus, akár a liberalizmus vonalán, állandóan harcban állnak az élet formájával, ahogyan az ma jogi, gazdasági alakba van szervezve. Ott gyorsan kipakolták észrevevéseiknek az évek folyamán telerakott táskáját. Primer szenvedéllyel teszik, mintha még nem koptatták volna el magukat a világrend konokságai ellen való mindennapi rohamban. Még, aki a filozófiáig jutott is el, ahol a megrohmozott kulturvilág végső törvényei jelennek meg leszűrt tisztaságban, kilép a filozófiából és a mindennapi gyakorlat ellen intéz ostromot. Mert mi ez a kulturvilág? Homlokzata egy társadalmi szerkezetnek, mely a kivilágított homlokzat mögött üzi sötét aberrációit.

Nagy emberek aligha voltak köztük, de jóra való emberek, a megbotrányozásnak és a hitnek a szenvedélye van bennük. Az amerikaiak: egy két nőben egész külön hivatásformát mutattak be: — a kulturprédikátort. Lapot tart fönn, vándorol és előad. Nem a mongol steppén vándorol és csontvázváza aszottan tanít buddhizmust 40-50 kilométer távolságra legetűző pásztoroknak, de gyorsvonatok sineire felfűzött városokban a nagy előadótermek dobogóiról adja elő azt, amit éppen tud.

Mire valók az irodalmi, képzőművészeti, színházi, rádió, film, és sajtóbizottságok jelentései és határozatai? Finom suttogás a felvonuló általános összeomlás árnyékában? Vagy program a holnap számára? Egyelőre az egész a *Rassemblement Universelle pour la Paix* (R. U. P.) irattárába került. De vigyázat! Tulfeszített korban élünk és ha a pántok szakadnak, minden önmagának az ellenkezőjébe csap át.

Ott az irodalmi bizottságban két gondolkodási forma ütközött meg. Az egyik az angol impérium-ember, a másik: az angol impériumon kívüli ember gondolkodásának formája. Ez az egyénbe, az egyén hatáskörébe, az angolé az impériumba helyezi az iniciatívákat.

Elgondolásom és indítványom ez volt: tekintet nélkül arra, hogy mi lesz a kongresszusnak a folytatása, a jelenlevő tudományos írók, belletristák, kulturpublicisták hozzanak ki ebből a világtalálkozásból valami állandót, valami véglegeset! Teremtsenek meg azonnal valamit, ami a kontinensekre és a jövőre szól.

A jelenlevő, vagy 100 alkotó intellektüel mondja ki megalakítottnak a háborúellenes, az aktív humanizmusért harcoló írók világszervezetét, mely azonnal megkezdi működését. Az új világszervezet felszólítja a *Rassemblement Universelle pour la Paix*. (R. U. P.) egy négynyelvű folyóirat kiadására.

De az angol gondolkodási forma a szuverénitást az impériumnak adja át. Ez a forma az adott esetben így szól: a *Rassemblement Univer-*

selle pour la Paix alkossa meg a háború ellen harcoló írók központi világirodáját és adja ki a négy nyelvű aktiv humanista folyóiratot!

Az angol tudat ráér, az angol impérium évtizedekben, századokban érez és gondolkodik. Mi erre felé sokkal izgatottabbak vagyunk, kicsiny népek, kifeszített helyzetek, történelmi tudatunk folyton a tetőt érzi magáraszakadni.

Az irodalmi bizottság finise: harc az egyéni szuverénitások és az impériumos tudatforma közt. — Megoldás: összeegyeztetés! A R. U. P. ~~teremtse~~ meg a központi világirodát, az aktiv humanizmus írói pedig maradjanak állandó összeköttetésben egymással. — Eredmény: központi világirodai nincs és a harcos humanizmus emberei nincsenek összeköttetésben egymással.

Két munkanapja volt az irodalomnak arra, hogy itélőszéket tartson a világ fölött és következtetéseit határozatokba szűrje le. És az irodalom nem végezte rosszul dolgát. De kellett, hogy föladjon magának a kérdést: a szellem vezető függőségéről. Ez a kettősség: függni és mégis irányítani, vagy irányítani és mégis függni, benne van a szellem nemcsak társadalmi, de fizikai adottságában is. A szellem nemcsak a társadalomnak Überbauja, de az emberi husnak is élettani megnyilatkozása csupán. Gonosz és buta ezredéveken vergődni keresztül! Nem a ferdeségtől van ez, hogy ami az emberi világban a legfinomabb és legnemesebb: a szellem csak a husnak a megnyilatkozása? Hogyan legyen a szellem elsőbbsége elérhető? Nem azért-e, hogy az emberi hus lett egyre szellemibb és szellemibb valami? Meddig fog tartani az emberiség átintellektualizálása a szocializmusban?

Minden nagy irodalom egy átfogó koreszmének volt párhuzamosa, előkészítője és jövőbe vetítője. A világ a szuronyok csucsán, a tankok kapcsoló láncai közt, a bamba eroplánok szárnyainak helyén a szociális, a cselekvő, a szocialista humanizmus fokozataihoz érkezett. Az átfogó koreszme: az emberiség átintellektualizálása a szocialista humanizmusban. Ehhez kettő kell: új társadalom és világbéke!

Egyének, népek, államok kvalitásán mulik: mennyi valósulhat meg bennük a cselekvő humanizmusból. Az irodalom nem gondolhat a menyire, az irodalomnak mindig az egésznek kell akarnia!

N É P

Irtá: FODOR JÓZSEF

Mint pillér, tartod a Történelemnek

Nagy játékát: pompák és rangosok

Élő dísz-ivét, dús alakzatok

Ormát, tornyozó dühe közt e nemnek.

Vad formák alakulnak s égve mennek,

Mint lázálom, villannak nagy napok,

Hős-gar, dús vonulások kúsza sok

Hulláma: kábulatai a szemnek.

Mint óriások ég-tiporni zúgtak,

Fénylik, dörög, bomlik a büszke útnak

Gőgje hajlott tested hidja felett:

Világ-tartó Atlaszok maradéka

Oh, Nép! S mi lesz, ha a tánc már elég: ha

Mégúnva, válladat kiemeled?!